

रिकट नंतरचे व्यवस्थापन

डॉ. आर. जी. सोमकुंवर

रिकट घेतलेल्या बागेमध्ये नवीन फुटी जोमाने येण्यासाठी अन्नद्रव्य आणि पाणी व्यवस्थापनाकडे प्राधान्याने लक्ष दिले पाहिजे. सुरुवातीच्या टप्प्यामध्ये नत्रयुक्त खतांचा वापर योग्य रीतीने होणे गरजेचे असते.

बऱ्याचशा बागेमध्ये नवीन बागेत रिकट घेतला गेला आहे. त्यानंतर नवीन फुटी निघण्यास सुरुवात झाली आहे. बदलत्या वातावरणाचा विचार करता बागेत यावेळी वाढ व्यवस्थित होण्याकरिता सिंचनाचे व्यवस्थापन महत्त्वाचे असेल. त्याच प्रमाणे फुटीची वाढ जोमात होण्याच्या दृष्टीने अन्नद्रव्य व्यवस्थापनही तितकेच महत्त्वाचे असेल. जोपर्यंत नवीन फुटी व्यवस्थित निघत नाहीत, तोपर्यंत इतर गोष्टींचा परिणाम वेळोवेळी दिसणार नाही. त्या करिता बागेतील व्यवस्थापन सुरुवातीच्या काळात काटेकोरपणे ठेवणे गरजेचे असेल.

एकसारख्या फुटीसाठी

एकसारखी फुट निघण्याकरिता वेलीची मुळे किती सक्षम असणे गरजेचे आहे. आपण रिकटच्या पंधरा दिवसांपूर्वी घेतलेल्या चारीमुळे आता व्यवस्थितरीत्या मुळांचा विकास सुरू झालेला दिसून येतो. यामुळे बागेत उपलब्ध अन्नद्रव्यांचा प्रेस होईल. मुळांचा विकास जितका चांगला होईल, तितकेच वेलीवर फुटीची वाढ दिसून येते. यालाच आपण 'रूट टू शूट रेशो' (मुळे ते फुटवे गुणोत्तर) असे म्हणतो. हे मिळवण्याकरिता बागेतील वातावरणात समतोल महत्त्वाचा असतो. हा समतोल त्या वेळी असलेले तापमान, जमिनीचा प्रकार व वेलीस उपलब्ध केलेले पाणी व अन्नद्रव्ये यावर अवलंबून असतो. रिकट वातावरणाचा विचार करता साधारण फेब्रुवारी - मार्च महिन्यात घेतला जातो. या वेळी तापमान २५ अंश सेल्सिअस किंवा त्यापेक्षा अधिक वाढलेले दिसेल. या वेळी आर्द्रताही बऱ्यापैकी कमी झालेली अनुभवता येईल. जमिनीच्या प्रकारानुसार पाण्याची उपलब्धता या वेळी करणे महत्त्वाचे असेल. साधारणतः प्रत्येक मि.मी. बाष्पीभवनाच्या दरानुसार ४२०० लिटर पाणी प्रति हेक्टर प्रति दिवस या प्रमाणे गरजेचे असल्याचे मानले जाते. ही उपलब्धता जुन्या बागेकरिता शिफारस म्हणून पूर्ण केली जाते. परंतु या वेळी रिकट घेतल्यानंतर जोपर्यंत फुटी एकसारख्या व जोमदार निघत नाहीत, तोपर्यंत हे नियोजन काम करणार नाही. या बागेत पाणी जास्त प्रमाणात दिले गेल्यास आर्द्रता वाढेल, त्याचाच परिणाम नवीन फुटीची जोमदार वाढ करून घेण्यासाठी होईल. ज्या बागेत भरपूर पाणी आहे, अशा ठिकाणी मोकळे एक ते दोन पाणी देण्यास हरकत नाही. मात्र पाण्याची उपलब्धता कमी असलेल्या ठिकाणी बंद पूर्णपणे भिजेल, याची काळजी घ्यावी.

अन्नद्रव्य व्यवस्थापन

प्रमुख अन्नद्रव्यांपैकी या वेळी नत्र महत्त्वाचे असते. या वेळी १८-४६-०, युरिया, १२-६१-०, १०-२६-

द्राक्षसल्ला

पाण्याच्या उपलब्धतेनुसार मोकळ्या पाण्याचा वापर करावा.

२६ या पैकी कोणत्याही खतांचा वापर करता येईल. जलदरीत्या उपलब्ध होणारे ग्रेडमधील नत्रयुक्त खतांचा वापर करणे कधीही फायद्याचे ठरेल. युरियाची उपलब्धता ५ किलो प्रति एकर तीन दिवसांच्या अंतराने तीन ते चार वेळा ठिबकद्वारे उपलब्ध करावे. इतर विद्राव्य खतांचा ग्रेडमधील एक ते सव्वा किलो प्रति एकर प्रति दिवस प्रमाणे ८ ते १० दिवस पूर्णता करावी.

खत व पाण्याचा पुरेपर फायदा घेऊन फुटीची वाढ जोमात होते. निघालेल्या फुटीपैकी एक फुट निवडावी की दोन फुटी निवडाव्या किंवा कोणत्या प्रकारची फुट निवडावी, हा प्रश्न बागायतदारांसमोर असतो. निघालेल्या फुटीपैकी वरील फुट जास्त जोमात दिसेल, त्यानंतर खालील फुटीचा जोम कमी असेल, तर पुन्हा खालील तिसऱ्या क्रमांकाची फुट जोमदार दिसेल. यालाच 'शेंड्याचे प्रभुत्व' असेही म्हटले जाते. फुट निवडतेवेळी वरच्या जोमदार निघालेल्या फुटीचे तीन ते चार डोळ्यांचा शेंडा पिचिंग करून घ्यावे. असे केल्यास खालील दुसऱ्या क्रमांकाची फुट जोमदार वाढेल. हीच फुट बांधूला सुतळीच्या साहाय्याने बांधून घ्यावी. रिकट घेतलेली काडीच्या वरील टोकावर कदाचित झालेला रोगाचा प्रादुर्भाव या निघालेल्या फुटीला शेंडा मारल्यानंतर खालील फुटीवर प्रसार होणार नाही. वरील शेंडा मारल्यामुळे खालील फुट जोमात वाढून त्याची खोड तयार करण्यात मदत होईल. खोड तयार करतेवेळी 'धांबा व पुढे चला' (स्टॉप अँड गो) अशा पध्दतीने पुढे जावे. या पध्दतीकरिता वाढत

असलेली फुट ८ ते ९ पानांची झाल्यास पाच ते सहा पानांचा शेंडा खुडून घेणे, यामुळे बगलफुटी जोमात निघतील. या निघालेल्या बगलफुटी पुन्हा तीन ते चार पानांचा खडून घ्याव्यात. शेवटची फुट न खुडता बांधून बांधून घ्यावी. ही वरील फुट पुन्हा ९ ते १० पानांची होताच सहा सात पानांचा खडून घ्यावी. यावर निघालेल्या बगलफुटीमुद्दा तीन चार पानांचा खडून घ्याव्यात. असे केल्यास काडीवर उपलब्ध पानांमुळे प्रकाश संश्लेषणाच्या माध्यमातून अन्नद्रव्ये तयार करून बांधून बांधलेल्या काडीमध्ये अन्नद्रव्यांचा साठा निर्माण होतो. तयार होत असलेले खोड जाड होण्यास मदत होईल. खोड जवळपास

दोन ते तीन टप्प्यांत तयार करावे.

पहिल्या वर्षी कलम केलेल्या बागेत वेलीवर फेरसची कमतरता दिसून येते. ही समस्या पहिल्या वर्षी जास्त प्रमाणात आढळून येते. यावर प्रभावी उपाययोजना म्हणून या पूर्वी आपण शेणखतात सुमारे १० किलो प्रति एकर फेरस सल्फेटची उपलब्धता केली होती. यानंतर चार ते पाच पाने अवस्थेपासून एक ते वीड ग्रॅम फेरस सल्फेट प्रति लिटर पाणी या प्रमाणे पाच ते सहा दिवसांच्या अंतराने फवारणीद्वारे पूर्णता करावी. फुटीची वाढ जसजशी जास्त होईल, तसतशी फेरस सल्फेटची मात्रा अर्ध्या ग्रॅमने वाढवत कमाल तीन ग्रॅमपर्यंत न्यावी. फवारणी ही शक्यतो सार्यकाळी केल्यास पानांची खते शोषण्याची क्षमता जास्त असल्याने फायदेशीर ठरेल.

दोन खोड पध्दती

बऱ्याचदा बागेमध्ये दोन खोड पध्दतीचा अवलंब केला जातो. अशा ठिकाणी दोन ओळीतील व वेलीतील अंतर जास्त आहे, अशा ठिकाणी दोन खोड पध्दती असल्यास फायदा होऊ शकतो. एका खुंटवरून निघालेल्या दोन फुटीवर केलेले कलम व दोन्हीही कलम एकसारखे फुटल्यास एकाच वेळी नेता येईल. बऱ्याचदा एका काडीवर केलेले कलम दोन काड्यामध्ये विभागले जाते, त्याला दोन खोड पध्दत म्हणून वर नेते. तसे न करता जर एकाच खुंटच्या दोन काड्यांचा दोन वेगळ्या फुटी खोड म्हणून नेता आल्यास परिणाम चांगले मिळतील. दोन खोड पध्दतीमुळे वरील कॅनॉपीचा विकास सुद्धा तितक्याच जोमाने होईल. बागेत जर दोन वेलीतील अंतर कमी असल्यास या कॅनॉपीची गर्दी होऊन आपण पुढे अडचणीत येऊ शकतो. सूर्यप्रकाशाचा अभाव म्हणजेच घडनिर्मितीकरिता अडचणी, दाटीमुळे रोगांचा प्रादुर्भाव आणि वाढीकरिता पोषक वातावरण तयार होणे इ. समस्यांचा सामना करावा लागेल. या करिता बागेत कमी अंतर असलेल्या ठिकाणी फक्त एक खोड पध्दत अवलंबणे फायद्याचे ठरेल.

कीड व्यवस्थापन

या वेळी बागेमध्ये तापमान जास्त असून, पाणी अधिक दिल्यामुळे आर्द्रताही तितकीच वाढते. लुसलुशीत असलेल्या नवीन फुटीच्या शेंड्याकडे या वेळी फुलकिडांचा प्रादुर्भाव दिसून येतो. जास्त आर्द्रता, जास्त तापमान आणि कोवळी फुट या किडीच्या प्रादुर्भावाकरिता फायदेशीर असते. ही कीड पानांतून अन्नद्रव्ये शोषून घेते. यामुळे पाने एकत्र आकस्मिकाप्रमाणे होतात किंवा पानांच्या वाट्या होण्याची समस्या दिसून येते. जुन्या पानांची वाटी झालेली असल्यास पालाशाची कमतरता आहे, असे समजावे. नवीन पानांची वाटी झाल्याचे दिसत असल्यास रमशोषक किडींचा प्रादुर्भाव झाला असल्याची खात्री करावी. तेव्हा दोन्ही परिस्थितींचा विचार करता पालाशाचा वापर व कीटकनाशकाची फवारणीद्वारे करावा. फवारणी प्रति लिटर पाणी.
● स्पिनोसॅड (४५ एससी) ०.२५ मि.लि. किंवा
● सायअॅन्ट्रानिलीप्रोल (१० एसडी) ०.७ मि.लि. किंवा

वरील फुटीचा शेंडा पिचिंग करून दुसरी फुट निवडावी.

अन्नद्रव्य आणि पाणी व्यवस्थापनामुळे होत असलेली वाढ.

बागेत अंतर कमी असल्यास एक खोड पध्दत ठेवावी.

- फिप्रोनॉल (८० डब्ल्यूजी) ०.०६२५ ग्रॅम किंवा
- इमामेक्टिन बेन्जोएट (५ एसजी) ०.२२ मि.लि. प्रादुर्भाव दिसताच आलटून पालटून कीटकनाशक बदलून फवारणी करावी.

डॉ. आर. जी. सोमकुंवर,

१४२२०३२९८८, (संचालक, राष्ट्रीय द्राक्ष संशोधन केंद्र, मांजरी, जि. पुणे)

● कीडनाशकांच्या शिफारशी लेबल कलेमप्राप्त किंवा ऑरेंट अंतिमकोप्राप्त आहेत. ● फवारणीचे प्रमाण हय व्हॉल्यूम फवारणी पंपासाठीचे आहे. ● खरेदीवेळी फाके बिल घ्यावे. ● बॅन किंवा 'रेस्ट्रिक्टेट' आहे का पाह्यावे. ● लेबल कलेम वाचवावेत. ● पुरेशा ज्ञानाशिवाय रसायने एकमेकांत मिसळू नयेत. ● रसायनांचा गट तपासावा. ● पीएचआय, एमआरएल तपासावेत. ● पेरणी या लागवडीपूर्वी संबंधित बियाणांचा कोणती बीजप्रक्रिया केलेली आहे, हे तपासूनच पुढील बीजप्रक्रिया करावी.

● मधमाशी, मित्रकीटकांना हानिकारक कीडनाशकांचा वापर टाळावा. ● पीक फुलोरा अवस्था लक्षात घेऊन कीडनाशकांचा समजस वापर करावा.